

Ігор Каленюк

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., професор Ольга Кириленко

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ФОРМУВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Матеріальною основою функціонування фінансів є фінансові ресурси, від обсягу яких значною мірою залежать перспективи збільшення виробництва та фінансове становище підприємства. У ринковій економіці пошук додаткових фінансових джерел розвитку підприємства та рівні із забезпеченням ефективного використання наявних у нього фінансових ресурсів належать до найважливіших завдань управління фінансами.

Теоретичні аспекти процесів формування й використання фінансових ресурсів на корпоративному рівні досліджуються багатьма науковцями, серед яких такі вчені, як О. Гудзь, М. Мних, О. Непочатенко, А. Поддєрьогін, А. Чупіс та багато інших. Попри активне представлення наукових поглядів щодо сутності, джерел формування фінансових ресурсів на рівні суб'єкта господарювання, ці питання дотепер є відкритими. Зважаючи на нестабільність економічної ситуації, безпрецедентні ризики середовища, у якому функціонують підприємства в Україні, теоретичні й практичні підходи до формування їх фінансових ресурсів потребують додаткової уваги з боку науковців.

Фінансові ресурси є одним із базових понять фінансової науки, проте у його тлумаченні немає узгодженої точки зору. Зокрема, П. Лайко, М. Мних, А. Поддєрьогін визначають фінансові ресурси як усі грошові кошти, які є у розпорядженні підприємств [5; 9]. А. Поддєрьогін деталізує поняття і зазначає, що «до фінансових ресурсів належать грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі» [9]. О. Бандурка додає, що у пасиві бухгалтерського балансу підприємства фінансові ресурси представлені такими елементами, як «статутний капітал, додатковий капітал, резервний капітал, інші кошти» [1].

Відповідно до іншого підходу, фінансові ресурси підприємства пов'язують з його активами, що мають вартість. На думку О. Гудзь, фінансові ресурси – це «сукупність високоліквідних наявних активів, які перебувають у розпорядженні підприємства й призначені для виконання фінансових зобов'язань і розширеного відтворення» [4]. А. Чупіс та М. Корецький, характеризуючи фінансові ресурси підприємства, акцентують увагу на тому, що вони не зберігаються у грошовій формі, а спрямовуються на формування активів. На їхню думку, «усі кошти, що знаходяться в розпорядженні підприємства і складаються з основних і оборотних засобів, поданих у вартісному виразі, є його фінансовими ресурсами» [7]. Вчені також зазначають, що обсяг фінансових ресурсів підприємства характеризується сукупністю джерел фінансування цих засобів.

На тісній залежності між обсягом фінансових ресурсів та розподільчими процесами наголошують В. Глуценко, В. Новіков, М. Коробов. На їхню думку, фінансові ресурси підприємства – це «всі кошти, накопичені в процесі розподілу і перерозподілу виручки та прибутку підприємства, акумульовані в цільових джерелах і перетворені у відповідну матеріальну форму, або призначені для здійснення витрат для забезпечення безперервності розширеного відтворення» [3]. Таке визначення, на наш погляд, є найбільш змістовним, адже наголошує на причинах утворення фінансових ресурсів, формах їхнього існування та напрямках використання.

Щодо джерел утворення фінансових ресурсів, то в сучасному науковому середовищі немає протиріч щодо складових джерел фінансових ресурсів. До них зараховують поступлення від реалізації товарної продукції та активів, які не задіяні у господарському обороті, а також бюджетні кошти, банківські позики, кредиторську заборгованість, пайові внески, дивіденди і відсотки за цінними паперами, страхові відшкодування. Проте, дискусійним залишається питання щодо групування фінансових ресурсів у розрізі окремих ознак класифікації, які б найбільш об'єктивно розкривали особливості кожного їх різновиду. Найперше, фінансові ресурси у науковій літературі прийнято розмежовувати за правовою ознакою, тобто правом власності [4; 8]. Відповідно до цієї ознаки, джерела формування фінансових ресурсів розмежовують на власні та залучені. Відтак, фінансові ресурси також поділяють на власні, тобто такі, якими підприємство користується і розпоряджається на правах власності, і залучені (позичені, привернуті), якими суб'єкт господарювання користується і розпоряджається на будь-яких інших умовах, але які за правом власності йому не належать [4].

Л. Буряк, Є. Вакуленко [2] та П. Стецюк розвивають правовий підхід до класифікації фінансових ресурсів і пропонують розмежовувати їх на три групи – власні, позичені та залучені, що більш об'єктивно з позиції управління ними. З цим баченням класифікації фінансових ресурсів можна дискутувати, адже, з одного боку, не всі отримані підприємством зовнішні ресурси мають позикову природу (тобто мають бути через певний час повернуті на умовах платності), а можуть бути отриманими безкоштовно, а, з іншого боку, залучені від додаткової емісії цінних паперів та отримані від інвесторів ресурси об'єктивно розглядати як різновид власних фінансових ресурсів. Тому використовувати ознаку того, у який спосіб підприємство мобілізувало ресурси, для їхнього розмежування, на наш погляд, недостатньо переконливо.

У багатьох наукових працях за способом формування джерела фінансових ресурсів поділяють на зовнішні та внутрішні. Внутрішніми джерелами фінансових ресурсів є виручка від реалізації продукції та послуг, надходження від фінансової та інвестиційної діяльності, а також внески співвласників та інші ресурси. Натомість, зовнішні джерела фінансових ресурсів представлені такими, як бюджетні кошти, кредити, кредиторська заборгованість, відшкодування за страховими випадками, кошти, отримані у порядку перерозподілу тощо.

В бухгалтерському обліку практичне застосування знаходить поділ джерел формування фінансових ресурсів підприємства за елементами пасиву балансу.

Бухгалтерський баланс підприємства розглядають як базову складову у системі інформаційного забезпечення його фінансового аналізу, а тому розмежування фінансових ресурсів у кореспонденції зі статтями пасиву балансу важлива для їх об'єктивного планування й прогнозування у процесі управління фінансами підприємства.

Важливими моментом формування фінансових ресурсів підприємства є забезпечення оптимальної їх структури у розрізі джерел. З одного боку, висока частка власних ресурсів має позитивний вплив на рівень фінансової стійкості підприємства, адже мінімізує ризики, що супроводжують процеси використання позикових коштів. Підвищення частки залучених ресурсів ускладнює фінансову діяльність підприємства, адже змушує менеджмент відволікати значні кошти на сплату відсотків за банківськими кредитами, дивідендів за акціями, відсотків за облігаціями та ін. Водночас, погіршується ліквідність балансу, підвищується рівень фінансових ризиків. Проте, такі негативні наслідки можуть проявитись при надмірно високих показниках залучення зовнішніх ресурсів. З іншого боку, залучення зовнішнього фінансування розширює фінансові можливості суб'єкта господарювання, дає йому можливість реалізувати амбітну виробничу програму навіть за відсутності для цього необхідних власних коштів. Таким чином, не залучені зовнішні фінансові ресурси обертаються для суб'єкта господарювання втраченими можливостями збільшити прибуток.

Оптимізація структури фінансових ресурсів має враховувати також галузь, у якій функціонує підприємство. Наприклад, специфіка аграрного виробництва, а саме наявність значного часового лагу між здійсненням витрат й отриманням коштів від реалізації продукції роблять неможливим формування фінансових ресурсів виключно за рахунок власних джерел [6]. Тому в аграрному секторі значну частку в джерелах формування фінансових ресурсів займають залучені фінансові ресурси, а саме кредити та кредиторська заборгованість. Подібна ситуація характерна для підприємств сфери торгівлі, які також використовують значні масштаби зовнішнього фінансування. Проте, причини цього дещо інші – на відміну від аграрного сектору, де зовнішнє фінансування є наслідком часового лагу, у сфері торгівлі залучення зовнішнього фінансування спричинене високим рівнем прибутковості торговельних операцій, швидким оборотом коштів, що знижує ризики для кредиторів. Тому торговельні підприємства мають змогу залучати кошти для цілей господарської діяльності на більш вигідних умовах, ніж підприємства з інших сегментів економіки. На думку окремих науковців, частка залучених кредитів у виробничих витратах торговельних підприємств повинна сягати 50-60%.

Таким чином, формування та використання фінансових ресурсів мають важливе значення для функціонування і розвитку підприємства. Фінансові ресурси відображають сукупність нагромаджень і доходів, які перебувають в розпорядженні підприємства, накопичені в процесі розподілу і перерозподілу виручки та прибутку, акумульовані в цільових джерелах і перетворені у відповідну матеріальну форму, або призначені для покриття витрат розширеного відтворення. Недоліки у проведенні ринкових реформ, а також безпрецедентні ризики

сучасності, пов'язані із епідемією коронавірусу та повномасштабною війною проти України, негативно позначаються на обсягах власних фінансових ресурсів підприємств усіх секторів економіки, а також спричиняють додаткові бар'єри для залучення ними зовнішніх джерел фінансування.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І., Петрова К. Я. Фінансова діяльність підприємства: Підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Либідь, 2002. 384 с.
2. Буряк Л. Д., Вакуленко Є. В., Куліш А. П. Фінанси підприємств: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2003. 165 с.
3. Глущенко В. В., Новиков В. Г., Коробов М. Я. Финансово-кредитный механизм в условиях развития хозрасчета. Харьков: Изд-во «Основа», 1990. 176 с.
4. Гудзь О. Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: Монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2007. 578 с.
5. Лайко П. А., Мних М. В. Фінанси підприємств: Підручник для студ. вузів. К.: Знання України, 2004. 428 с.
6. Мазнев Г. Є. Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору. *Економіка АПК*. 2014. № 9. С. 5-13.
7. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства: науково-методичне видання / Чупіс А. В. та ін.; за ред. д.е.н., проф. А. В. Чупіса. Суми: Видавництво «Довкілля», 2001. 404 с.
8. Стецюк П. А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: Монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2009. 370 с.
9. Фінанси підприємств: підручник / Поддєрьогін А. М. та ін.; під ред. А. М. Поддєрьогіна. 7-ме вид. К.: КНЕУ, 2008. 552 с.